

8. *Psyhologichna entsyklopediia*, avtor uporiadnyk O. M. Stepanov, Kyiv, Akademydav, 2006, 424 p.
9. Rybalka V. V. *Psyhoholohiia rozvytku tvorchoi osobystosti*: [navch. posibnyk], Kyiv, IZMN, 1996, 236 p.
10. *Filosofskiy entsykloped. slovnyk*, Nauk. redaktory L. V. Ozadovska, N. P. Polishchuk], Kyiv, Abris, 2002, 743 p.
11. Chobitko M. G. *Indyvidualnist studenta v osobystisno orientovanomu profesiinomu navchanni*, Pedagogika i psyhoholohiia, 2005, №2, pp. 34–41.

Аннотация

Личность учителя: психолого-педагогический аспект

Морозова О.О., Лось О.М.

В статье освещены теоретические подходы к раскрытию сущности и содержания понятия «личность учителя», дается краткая характеристика ее структуры. Личность учителя объединяет общечеловеческие, общественнозначимые и индивидуальные черты, которые формируются во взаимодействии с социальным окружением. Это взаимодействие проявляется в двух основных формах – общении и общей деятельности. Установлено, что формирование современного учителя должно происходить при условии интеграции личностного и профессионального в структуре подготовки специалиста. Доказано, что личность создается изнутри, живой активностью творчества и коммуникации. Аргументировано, что важную роль в становлении личности играет формирование Я-концепции, то есть системы представлений о себе, которая образуется в процессе деятельности и общения с другими людьми и проявляется в самооценке, самоуважении и уровне домогательств.

Ключевые слова: личность, учитель, современное образование, профессиональная подготовка будущего учителя, педагогическая деятельность, структура личности.

Summary

Personality of a Teacher: Psychological and Pedagogical Aspect

Morozova O.O., Los O.M.

Theoretical approaches to the revealing of the essence and contents of such notion as “teacher’s personality” have been highlighted in the article, short characteristics of its structure have been offered. The teacher’s personality combines individual, common to all mankind, and socially important traits which are formed in coordination with the social surrounding. This coordination may be shown in two main forms – communication and common activities. It is pointed out that formation of the modern teacher should occur under the conditions of integration of personal and professional aspects in a specialist training structure. It is proved that personality is formed from inside, by the vivid activity of creation and communication.

It is grounded that a great role in the process of personality formation belongs to “I – conception”, – that is the system of imaginations about oneself, which is created during the process of communication and interaction with other people and is revealed in self-esteem, self-respect and level of ambitions.

Key Words: personality, teacher, modern education, professional training of the future teacher, pedagogical activity, structure of personality.

Дата надходження статті: 10. 05.2015 р.

УДК 37:78(477.43/ 44) (09) (045)

Озимовська А.В.,
здобувач
(м. Львів)

Історичні аспекти розвитку мистецької педагогіки на Поділлі

В статті дається характеристика стану мистецького життя Подільського краю, починаючи з XVI століття, що є самобутнім потужним культурним середовищем. Розглядаються проблеми та перспективи розвитку музичної освіти на Поділлі початку XVI – XIX століть, звертається увага на політичні, соціальні, релігійні обставини національної культури, дух нації якої формують кращі представники і, в першу чергу, діячі культури, освіти, науки. Невтомна цілеспрямована діяльність подільських просвітителів формували і розвивали

українську національну духовність у нелегкі часи. Водночас враховуються ті умови, що край упродовж багатьох століть формувався як поліетнічний, що значно вплинуло на його мистецьке життя. Визначається роль діячів літератури і мистецтва, зокрема польських представників так званої «української школи», писали свої твори на основі фольклорно-етнографічних записів, здійснених у гушці народу, правдиво відображали в своїй творчості побут, звичаї, традиції й прагнення українського населення. Вони намагалися утвердити авторитет української нації в польському середовищі, а їх описи України, її фольклору та етнографії є цінним джерелом до вивчення історії нашого народу та популяризації його культури в інонаціональному середовищі.

Ключові слова: мистецьке життя, музична освіта, музиканти-педагоги, музично-громадський діяч, Подільський край.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Історична доля Поділля складалася з огляду на важливі обставини, як такі, що були пов'язані з її географічним положенням у центрі України, так і подіями, що істотно вплинули на її економічний, політичний та соціокультурний розвиток. Подільська земля – історико-географічна область України, що займає басейн межиріччя Південного Бугу і лівих приток Дністра, охоплює територію сучасних Вінницької, Хмельницької, Тернопільської і невеликі частини Івано-Франківської і Львівської областей. У Галицько-Волинському літописі ця територія відома під назвою «Пониззя». У XVII–XVIII сторіччях після Люблінської унії збільшилося число переселенців з Польщі, що тривало аж до початку XX сторіччя. Таке тривале співіснування народів призвело до того, що значна частина українців етнічним походженням стали називати себе поляками, прийняли католицьку віру, запроваджували польську мову, звичаї, побут, обрядовість. Але було в українсько-польських взаєминах чимало позитивного. Подоляни мали можливість пізнавати не лише польську, але й західноєвропейську музику, живопис, літературу, фольклор, тобто культуру, яка впроваджувалася зусиллями польських діячів мистецтва. До того ж не вся польська інтелігенція сповідувала власну «вищість» і «обраність».

Зауважимо, що в цілому Поділля є багатонаціональним, багатовекторним в етнокультурному відношенні регіоном. Тут збереглося більше десятка російських поселень, що з'явилися у XVIII ст., а у середині XIX ст. їх чисельність в Україні сягала 13 тис.. Значне місце серед інших національних меншин займали на Поділлі вірмени, євреї, що не могли не вплинути на духовно-культурне та мистецьке життя Поділля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Історія Подільського краю у різні часи описана дослідниками Л. Баженовим, М. Городецьким, В. Гульдманом, М. Молчановським, М. Петровим. Культурологічні праці мають у своїй спадщині Й. Ролле, Ю. Сіцінський, М. Яворський, фольклорист К. Широцький. Вивченням окресленої проблеми займалися дослідники О. Гармель, К. Шамаєва, Д. Щербаківський, Ф. Ернст та ін. Серед подільських краєзнавців слід назвати Я. Кушку, О. та І. Пажимських, Р. Римар, А. Свидницького, В. Святелика, В. Циганюка, М. Ярову.

Формулювання цілей статті... Мета статті – дослідити історичні аспекти мистецького життя Поділля та розглянути процес становлення і розвитку багатогранної мистецької освіти краю.

Виклад основного матеріалу... Історичні джерела свідчать, що наприкінці XIV ст. Кам'янець став адміністративним центром краю, отримавши магдебурзьке право, яке «узаконювало релігійну, національну нерівність у правах громадян, особливо некатолицького походження, а також нерівність між чоловіками і жінками, і як форма громадського самоуправління, все ж таки позитивно впливало на формування і культурний розквіт міст, об'єднання нації, утвердження української національної свідомості» [5, с. 34]. Отримання містом магдебурзького права не могло не відбитися на його культурному житті. У дослідженнях останніх років музичного життя краю XVI – XIX ст. Кам'янець-Подільський не раз згадується як один з важливих культурних центрів. Наприклад, у дисертації М. Підгорбунського описується: поява в Кам'янці кобзарсько-лірницького цеху: «Цехи музикантів, як і інших ремісників, засновувалися згідно з різними грамотами, універсалами та привілеями литовських князів, польських королів, магнатів, верховних служителів православної та уніатської церков. Діяльність цехів регламентувалася статутами, що говорить про їх високу організацію. Кожний музичний цех мав свої регулярні й нерегулярні сходки, де обговорювалися виробничі справи членів братства. У великих містах музичні цехи мали точно визначені тарифи за свою гру. Виявлено, що київський музичний цех, як і музичні цехи, що функціонували у великих містах (Львові, Харкові, Кам'янці-Подільському, Чернігові та ін.), значно відрізнявся від інших кобзарсько-лірницьких цехів. Вони брали активну участь у житті міста. Щоб стати членом цих товариств, не було необхідності мати

якісь тілесні недоліки. Діяльність музикантів, як правило, обмежувалася містом, в якому знаходився цех. Це пояснюється тим, що заробіток музик у великих містах був значно вищим, ніж на периферії. Отож, необхідності мандрувати далеко, як це робили кобзарі, бандуристи та лірники, що належали до периферійних кобзарсько-лірницьких цехів і товариств, не було» [3, с. 12].

Початок XVII століття сміливо можна назвати «золотою добою» в розвитку духовності краю, подібно до того, як називають добу розквіту духовного хорового концерту в Україні. У боротьбі проти польських гнобителів саме українські духовно-культурні осередки – братства, друкарні, школи – відігравали ідеологічну роль і сприяли консолідації національних сил для захисту православ'я. Такі братства, зокрема, діяли у Кам'янці-Подільському (1589 р.), Сатанові (1590 р.), Меджибожі (1621 р.), Летичеві (1642 р.) і не лише поширювали церковну мудрість, але й спричинили до заснування бібліотек, шкіл і друкарень, притулків для сиріт і хворих.

У 1589 р. у Кам'янець-Подільському, на зразок Львівської, в була заснована братська школа. Історія свідчить, що саме розвиток шкільної освіти сприяв широкому впровадженню багатоголосого, партесного співу, який входив до програм братських шкіл. Саме впровадження багатоголосого співу в богослужіння та схвалення патріархом було важливою подією, яку під впливом загальнонародного руху вжило українське духовенство для боротьби з полонізацією, католицизмом та унією, за національну й релігійну самобутність. Повнозвучний багатоголосий спів добре протистояв службі з хорами і органом у католицькому костьолі [1, с. 172]. У цілому, незважаючи на несприятливі умови, Поділля ще довгий час залишалося важливим центром збереження і формування української духовності і культури.

У кінці XVI – на початку XVIII ст. у краї жили і працювали видатні просвітителі, діячі культури – Дем'ян Наливайко, Ісайя Кам'янчанин (народився в Кам'янці-Подільському), вихідці із Смотрича – Данило, його син Герасим та онуки Степан та Максим Смотрицькі, а також Арсеній Сатанівський (Петро Корицький) – виходець із Сатанова. Відомо, що Данило був високоосвіченим дяком у Смотричі, а Герасим як один із кращих вихованців Кам'янець-Подільської школи був у 1576 р. запрошений на посаду до міського магістрату, а в 1580 р. став ректором Острозької академії, яку закінчили також його діти Степан та Максим (Мелентій) Смотрицькі. Наведені факти засвідчують, що саме ця доба, що співпадає за часом з існуванням козацької держави, була одним із кульмінаційних періодів в еволюції культури Подільського регіону. Вона мала винятково важливе значення і для музичної культури. У цей період відбувається поступове розширення «ареалу» її дії. Професійна музика того часу, окрім монастирів і храмів, найбільше зосереджується у братських школах та академіях. Саме чисельність і активність польського населення Поділля, а також наявність спільного ворога для поляків і українців, – російського самодержавства, спричинила тісні і плідні контакти в літературі і мистецтві на західних теренах України і, зокрема, на Поділлі. Не є випадковою поява української школи в польській літературі XIX ст., саме в середовищі тих письменників-поляків, які жили на українських землях (Богдан Залеський, Северин Гоцинський, Антоній Мальчевський).

Подібний інтерес до української історії і пісенної спадщини можна помітити в творчості польських музикантів Поділля, проте вже дещо пізніше, ніж до романтичної літературної «української школи» в польській культурі.

У церковнопарафіяльних школах, епархіальних училищах, семінаріях важливе місце займали музика і співи. Учні оволодівали грою на різних інструментах, вивчали церковний спів, диригування, сольфеджіо, канти, теорію музики, гармонію, історію музики, народні пісні, патріотичні гімни, записували фольклорні твори. Церковне виховання передбачало також навчання гри на струнних, духових інструментах, фортепіано, фісгармонії [2, с. 358]. Оскільки церковнопарафіяльні, народні школи і училища були початковими центрами освіти і виховання, то освітній рівень українського населення довгий час був дуже низьким. Лише в XIX ст. починає зростати рівень релігійної освіти українців. Так, наприклад, у червні 1864 р. у м. Кам'янці-Подільському було відкрито єдине в краї жіноче епархіальне училище, а трохи згодом таке ж училище було засноване у м. Тульчин. У кінці 70-х рр. XIX ст. на Поділлі існувало більше тисячі народних шкіл, у яких навчалася понад 25 тис. учнів.

Водночас варто зауважити, що церковній освіті надавалося велике значення в утвердженні російського православ'я. Кількість церковно-приходських шкіл при архієпископі російської православної церкви Іринею зросла на Поділлі з 1850 до 1890 року. За період його керівництва епархією з 1896 по 1900 р. у п'ятнадцять разів збільшилася кількість жіночих шкіл. Були засновані курси співу для псаломщиків, благодійні братства і опікунства, забезпечено централізоване постачання парафій свічками, вином, вугіллям для кадил, лампадною олією з епархіальних майстерень [4, с. 133-134]. Церква ефективно використовувала також і мистецтво, засоби художнього впливу, красномовні проповіді, архітектуру, живопис, музику, театралізовані дійства.

Цим видам мистецтва приділялася значна увага в церквах, монастирях, школах, що підтримувало і розвивало українську національну самобутність, етнічну культуру, релігійність.

Наукові дослідження свідчать, що слов'яни й раніше для богослужінь використовували хорівий спів, пісні, танці, хороводи та ігри під звуки різних інструментів – бубнів, сопілок, ріжків, гусел [1, с. 112]. В першій половині XIX ст. музичне життя Подільського краю було сконцентроване у панських маєтках, у дворах місцевої знаті. Вони створювали свої оркестри, хори, запрошували відомих закордонних музикантів, професійних педагогів. Музичну освіту можна було отримати в домашніх умовах, оскільки все музичне життя Поділля існувало на рівні домашнього музикування. У XIX ст. матеріальне становище багатьох землевласників дозволяло їм мати при своєму маєтку театр, оперну та балетну трупу, оркестр, хор, живописців, архітекторів. Серед таких поціновувачів мистецтва, які багато зусиль приділяли мистецькій сфері та музичній освіті були, Потоцькі у Ямполі, Тульчині, Пшездзецькі у Чорному острові, Сангушки у Самчиках та ін. Із закордонних газет та журналів заможні дворяни знайомилися з літературними новинками й дізнавалися про культурні події в Європі. Але найплідніше музична культура на Поділлі набула свого розвитку в 20-30-х рр. XIX ст.. Зокрема в цей час активно творили такі діячі літератури і мистецтва, як представники так званої «української школи» польські поети і письменники-українофіли, романтики – Северин Гошинський (1803-1873), Богдан Залеський (1802-1886), Мар'ян (Маврицій) Гославський (1802-1834), Тиміш Падура (1801-1871), історик О. Пжездецький.

Починаючи з II половини XIX ст. музичне мистецтво та освіта Поділля виходить на інший щабель свого розвитку. Починають формуватись музично-педагогічна та виконавська школи, братські школи, пансіони, гімназії, семінарії, які підносили загальну музичну культуру краю. Талановиті музиканти творили зразки хорової, фортепіанної, інструментальної музики. XIX ст. пов'язане з творчістю відомих українських і польських педагогів, композиторів і музикантів – В. Заремби, В. Завадського, А. Коціпінського, Ф. Ганицького, К. Широтського, Р. Скалецький, Г. Давидовського та ін. У цілому, музичну культуру України першої половини XIX ст. характеризує збирання творчих сил, перехід мистецтва на нові, демократичні засади. Остаточо цей перелом відбувся дещо пізніше.

Висновки... Отже, прослідкувавши історичну хронологію мистецького життя на Поділлі, що охоплює три століття, робимо висновок, що воно пройшло складний та тернистий шлях формування культурно-мистецького життя. В цілому саме політичні події негативно впливали та гальмували процес розвитку мистецтва. Але, незважаючи на історичні, політичні, соціальні події, мистецтво на Поділлі мало особливе місце і поступово набувало свого розквіту. Розглянувши три століття, бачимо, що поступово мистецька освіта переходить у навчальний процес, де стає важливим предметом вивчення, з'являється при церквах, семінаріях. Поступово розвивається інструментальна сфера, яка спочатку зосереджується в панських маєтках польської знаті. Такий складний та тривалий шлях призвів до того, що поч. XX ст. є часом зародження професійної музичної освіти на Поділлі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Історія української музики / Під ред. Т. Булат, М. Беляєвої, Ю. Булки.- В 6 т.. – К. : Наукова думка, 1992. - Т.4.– 616 с.
2. Каменец-Подольская мужская гимназия // Подольский листок, 1881. – № 85
3. Подільська старовина : зб. наук. праць / Відп. ред. Косаківський В. А. – Вінниця, 1993. – 480 с.
4. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.) : Нариси. – К., 1991. – С. 241.
5. Сохацька Є. Кам'янець-Подільський державний український університет – осередок національної культури / Євгена Іванівна Сохацька // Матеріали ІХ Подільської істор.-краєзн. конф. – Кам'янець-Подільський, 1995. – С. 252 – 255.

Транслітерований список літератури:

1. Istoriiia ukrainskoi muzyky, Kyiv, Naukova dumka, 1992, V 6 part., Part. 4, 616 p.
2. Kamenec-Podol'skaya muzhskaya gimnaziya, Podol'skij listok, 1881. Volume 85.
3. Podilska starovyna: zbirnyk naukovykh prats, Vidp.red. Kosakivskiy V. A., Vinnytsa, 1993, 480 p.
4. Rozvytok narodnoi osvity i pedahohichnoi dumky na Ukraini (X – poch. XX st.): Narysy. Kyiv, 1991, pp. 241.
5. Sokhatska Ie. Kamianecz-Podilskiy derzhavnyi ukrainskyi universytet – oseredok natsionalnoi kultury, Materialy IX Podilskoi istor.-kraiezn. konf., Kamianecz-Podilskiy, 1995, pp. 252-255.

Анотація

**Исторические аспекты развития педагогики искусств на Подолье
Озымовская А.В.**

В статье подается характеристика состояния художественной жизни Подольского края который представляет собой самобытную мощную культурную среду начиная с XVI века. Рассматриваются проблемы и перспективы развития музыкального образования на Подолье начала XVI - XIX веков, обращается внимание на политические, социальные, религиозные обстоятельства национальной культуры, дух нации которой формируют лучшие представители, и, в первую очередь, деятели культуры, образования, науки. Неутомимая целеустремленная деятельность подольских просветителей формировали и развивали украинскую национальную духовность в нелегкие времена. Однако необходимо учитывать и то, что край на протяжении многих веков формировался как полиэтничный, что повлияло на его художественную жизнь. Определяется роль деятелей литературы и искусства, особенно польских представителей так называемой «украинской школы», которые писали свои произведения на основе фольклорно этнографических записей, осуществленных в гуще народа, правдиво отображали в своем творчестве быт, обычаи, традиции и стремления украинского населения. Они пытались утвердить авторитет украинской нации в польской среде, а их описания Украины, ее фольклора и этнографии, являются ценным источником к изучению истории нашего народа и популяризации его культуры в инонациональной среде.

Ключевые слова: художественная жизнь, музыкальное образование, музыканты-педагоги, музыкально-общественный деятель, Подольский край.

Summary

**Historical Aspects of Development of Artistic Pedagogy in Podillia Region
Ozymovska A.V.**

This article describes the state of the art life of Podillia region, starting with the XVI century, which is the distinctive powerful cultural environment. The problems and prospects of development of music education in Podillia region of the begin of the XVI-XIX centuries have been examined, the attention is paid to the political, social, religious circumstances of national culture, the spirit of the nation which was formed by the best representatives, and, first of all, by the men of culture, education and science. The tireless, purposeful activity of Podillia region enlighteners formed and developed the Ukrainian national spirit in the hard times. However, one should take into account the fact that for many centuries this territory was formed as semi-ethnic that influenced the artistic life of the region. The role of figures of literature and art of Polish representatives of the so-called «Ukrainian school» has been determined. They wrote their works on the basis of the folk ethnographic recordings, made among the people, faithfully reflected in their creative work life, customs, traditions and aspirations of Ukrainian people. They were trying to confirm the authority of Ukrainian nation in the Polish environment, and their descriptions of Ukraine, its folklore and ethnography became valuable source for the study of the history of our people and the promotion of their culture in the other nationality environment.

Key words: art life, music education, musicians-teachers, musical-public figure, Podillia region.

Дата надходження статті: 15.04.2015 р.

УДК 784.4.071.5(045)

Перець О.Є.,

кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Педагогічний потенціал традиційного кобзарського репертуару

В умовах становлення України як незалежної держави важливого значення набуває виховання на національних засадах. Значний виховний потенціал несе в собі українська музична культура, й кобзарське мистецтво зокрема. Кобзарство побутувало як унікальна соціально-педагогічна структура, яка була близькою до народу й виступала представником його соціальних та духовних інтересів. Репертуар кобзарів сформувався на тлі історичних подій в Україні, пов'язаних із процесами державотворення та етнічного становлення нації. У статті проаналізовано кобзарський традиційний репертуар, виявлено, що його основу склали думи,